

PAWEŁ MALENDOWICZ

Przekaz programowy partii nacjonalistycznych w Europie jako przejaw lęku przed...

Wartością przewodnią nacjonalizmu jest naród rozumiany co do zakresu, cech identyfikacyjnych i procesu(ów) kształtowania niejednoznacznie, mający na celu realizację interesów narodowych w ramach państwa narodowego. Programowe oblicze myśli nacjonalistycznej w Polsce po 1989 roku ukształtowały takie partie, jak: Narodowe Odrodzenie Polski (NOP), Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe (PWN-PSN), Stronnictwo Narodowe (SN Szczerbiec), Obóz Wielkiej Polski¹.

¹ E. Maj, *Myśl narodowa i nacjonalistyczna*, [w:] *Myśl polityczna w Polsce po 1989 roku. Wybrane nurty ideowe*, red. E. Maj, A. Wójcik, Lublin 2008, s. 115.

Wśród nacjonalistycznych partii politycznych w Europie, które kształtowały propagandowy wizerunek ruchu, znajdują się m.in.: British National Party, BNP (Brytyjska Partia Narodowa) – Wielka Brytania; Front National, FN (Front Narodowy) – Francja; Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD (Narodowodemokratyczna Partia Niemiec) – Niemcy; Forza Nuova, FN (Nowa Siła), Movimento Sociale – Fiamma Tricolore, FT (Ruch Społeczny – Trójkolorowy Płomień) – Włochy; Democracia Nacional, DN (Narodowa Demokracja), Movimiento Social Republicano, MSR (Republikański Ruch Społeczny) – Hiszpania; Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή, GD (Złoty Świt) – Grecja; Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Jobbik Ruch na rzecz Lepszych Węgier) – Węgry; Partido Nacional Renovador, PNR (Partia Narodowej Odnowy) – Portugalia. W Rosji nacjonalizm stanowił myśl przewodnią partii Родина (Ojczyzna). Programy partii nacjonalistycznych zawierały wizje państw mononarodowych, tworzących współistniejące organizmy polityczne w ramach obecnych granic, albo po ich zmodyfikowaniu w oparciu na przesłankach etnicznych, kulturowych lub historyczno-terytorialnych. Przekazy programowe partii nacjonalistycznych zawierały też krytyczne oceny politycznej i ekonomicznej współczesności, które nierzadko oparte były na obawach przed przyszłością pozbawioną nadrzędnych wartości właściwych myśli nacjonalistycznej.

Obawy polskich nacjonalistów – lęk przed globalizacją i Niemcami

Cele programowe polskich partii nacjonalistycznych determinowane były obawami przed zagrożeniem ze strony niepolskich ośrodków władczych, mogących podważyć suwerenność narodową państwa. Takie postulaty prezentowało Narodowe Odrodzenie Polski w swoich *Zasadach programowych*. Partia zmierzała do budowy ładu, którego jednym z zasadniczych elementów miało być państwo niezależne od zewnętrznych ośrodków decyzyjnych, „gwarantujące wolności narodowe w stosunkach wewnętrznych i reprezentujące interesy swych obywateli na arenie międzynarodowej”. Stąd ugrupowanie to postulowało wprowadzenie zakazu istnienia takich organizacji, które działają na rzecz innych państw i obcych struktur władzy, głównie na rzecz Unii Europejskiej. Dążyła też do usunięcia z Polski obcych jednostek wojskowych, które pozostając poza polską kontrolą, stanowią zarówno zagrożenie wewnętrzne, co miało oznaczać możliwość siłowego narzucania Polsce obcych interesów, jak i zewnętrzne, co oznaczało możliwość organizowania prowokacji z terenów Polski przeciwko innym państwom. Jednym z ważniejszych postulatów Narodowego

Odrodzenia Polski było natychmiastowe zerwanie wszelkich działań integracyjnych z Unią Europejską, wszak miały one prowadzić do likwidacji państwa².

Obawy przed zintegrowaniem państw europejskich w ramach ponadnarodowej struktury były jedną z determinant bieżącej publicystyki nacjonalistów. Odzwierciedla je wykaz tytułów artykułów opublikowanych w internetowym Dzienniku Narodowo-Radykalnym Nacjonalista.pl w latach 2010–2015. Ich tematyka obejmuje lęki przed pogorszeniem sytuacji materialnej Polaków, absurdami unijnych przepisów, niesprawiedliwością decyzji podejmowanych wobec Polski, laicyzacją Europy, imigracją i – co najważniejsze – utratą suwerenności narodowej: „Edukacja w III RP: Krytyka UE surowo wzbroniona!”, „Eurokołchoz: Gigantyczna kara dla Polski za nadprodukcję mleka?”, „Eurokołchoz: Nowy, niekorzystny dla Polski system głosowania”, „3/4 Polaków przeciwko wprowadzeniu euro”, „Unijna polityka klimatyczna dobije polską gospodarkę?”, „Unia Antychrysta”, „UE trzeba zniszczyć, a nie reformować – stanowisko w sprawie eurowyborów”, „Eurogaża, czyli co tak ciągnie do eurokoryta”, „Unia Europejska: 25% mieszkańców zagrożonych ubóstwem”, „Nasz cel to odrodzenie chrześcijańskiej Europy”, „UE: Rekord bezrobocia wśród młodych”, „Bocianie gniazda zostaną oznakowane jako »inwestycje unijne«”, „Eurogestapo działa coraz śmielej”, „Prezydent Unii Europejskiej: »państwa narodowe są martwe!“, „Polska przyjmie więcej imigrantów”, „UE zamierza uruchomić bazy danych o »radykałach«”³.

Innego rodzaju zagrożenia determinowały obawy przed dezintegracją terytorialną kraju. Dotyczyły one tendencji autonomizacyjnych na Śląsku, które publicyści Narodowego Odrodzenia Polski porównywali do procesu autonomizacji Kosowa, co naruszać miało prawa Serbii do tego terytorium⁴. Tymczasem Śląsk, jak uznano, nie jest w stanie istnieć jako niezależne państwo i służy jako slogan dla niemieckiej V kolumny i niemieckich neonazistów⁵.

---

² Narodowe Odrodzenie Polski, *Zasady programowe*, www.nop.org.pl/zasady-programowe/ (dostęp 7.02.2015).

³ Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl, www.nacjonalista.pl (dostęp 7.02.2015).

⁴ Narodowe Odrodzenie Polski, *Polski Śląsk – serbskie Kosowo*, www.nop.org.pl/2011/02/17/polski-slask-serbskie-kosowo/ (dostęp 7.02.2015).

⁵ Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl, *VonSchwarzau: Kwestia śląska*, www.nacjonalista.pl/2014/01/13/vonschwarzau-kwestia-slaska/ (dostęp 7.02.2015).

Pomimo sporów dotyczących koncepcji granicy między Polską a Niemcami, to nie obawy przed skutkami tak ujmowanego konfliktu stanowiły o istocie relacji między partiami nacjonalistów polskich i niemieckich, ale lęki przed wspólnymi zagrożeniami: Unią Europejską, liberalizmem, syjonizmem, imigracją pozaeuropejską. Frank Franz – przewodniczący Nationaldemokratische Partei Deutschlands, odnosząc się do nich stwierdził: „W chwili obecnej jesteśmy świadkami zmian na szczeblu politycznym i społecznym. Stanowią one dla nas znacznie większy problem aniżeli zadanione spory terytorialne i graniczne. Jeżeli nie obronimy się przed tym zagrożeniem, to stare konflikty nie będą miały dłużej żadnego znaczenia. Wspólnie musimy zażegnać niebezpieczeństwo ciężące nad naszymi narodami, które nastaje na nas od zewnątrz”⁶.

Dla Polskiej Wspólnoty Narodowej zagrożeniem jest także globalizacja, ale jej częścią jest polityka niemiecka określana hasłowo *Drang nach Osten* (parcie na Wschód)⁷. Bolesław Tejkowski uznał, że globalizm jest najwyższym stadium kapitalizmu i imperializmu. Wiązał go z dominacją Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej nad światem. Według niego globalizm był procesem podporządkowywania innych państw i narodów, a także pozbawiania ich suwerenności i tożsamości narodowej. Przejawem globalizmu miało być także „przywłaszczanie” gospodarek i ziemi wchłanianych państw, ograniczanie ich produkcji i „zalewanie” towarami, „wyzyskiwanie” i ostatecznie zniszczenie⁸.

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej Bolesław Tejkowski uznał, że Czechom i Polsce grozi utrata ziem zachodnich na rzecz Niemiec, a państwa, które wstąpiły do UE, straciły większość swojego majątku narodo-

---

⁶ *Musimy walczyć razem przeciw wspólnym wrogom* – Frank Franz, nowy przewodniczący NPD, w wywiadzie dla *Nacjonalista.pl*, www.nacjonalista.pl/2014/11/14/musimy-walczyć-razem-przeciw-wspólnym-wrogom-frank-franz-nowy-przewodniczący-npd-w-wywiadzie-dla-nacjonalista-pl/ (dostęp 7.02.2015).

⁷ Polska Wspólnota Narodowa, B. Tejkowski, *Zagrożenia i szanse Narodów i Państw Słowiańszczyzny Zachodniej* (referat wygłoszony na V Zjeździe Klubu Czeskiego Pogranicza, 21 września 2002), www.pwn.waw.pl (dostęp 30.01.2007); *Rezolucja międzynarodowej konferencji „Polska, Czechy, Słowacja, Serbowie Łużyccy możliwości i perspektywy współpracy i rozwoju”*, 30 listopada 2002, www.pwn.waw.pl (dostęp 30.01.2007).

⁸ Polska Wspólnota Narodowa, B. Tejkowski, *Miejsce i rola słowiańskiej Polski w epoce inwazji globalizmu* (referat na międzynarodową konferencję „Polska, Czechy, Słowacja, Serbowie Łużyccy – możliwości i perspektywy współpracy i rozwoju”, 30 listopada 2002–1 grudnia 2002), www.pwn.waw.pl (dostęp 4.02.2009).

wego, który został przejęty przez zachodni kapitał. Skutkiem tego stało się ograniczenie produkcji, masowe bezrobocie i nędza. Ważne dla przewodniczącego Polskiej Wspólnoty Narodowej było i to, że nowe państwa Unii Europejskiej są przeciwstawiane Rosji i wykorzystywane do wspierania zbrojnych agresji Stanów Zjednoczonych, zaś przejawem rozbijania jedności państw słowiańskich są próby włączenia w proces globalizacji Ukrainy i Białorusi⁹.

Z kolei Stronnictwo Narodowe Szczerbiec przestrzegало przed integracją europejską jako procesem poszerzania strefy wpływów państw Zachodu. Miało to być zgodne z planami masońskimi, których celem było uczynienie w przyszłości z Polski kolonii zdemoralizowanego i niechrześcijańskiego Zachodu. Jeszcze przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej, w obawie przed zdominowaniem Polski przez zachodniego sąsiada, Szczerbiec informował o zagrożeniu ze strony Niemiec, garnizonach niemieckich wojsk na ziemiach polskich, niemieckich towarach, które zalewały polski rynek, i broni jądrowej, która, kiedy pojawi się w Polsce, narazi kraj na zagrożenie wojenne. W kwestii stosunków polsko-rosyjskich, choć Stronnictwo z reguły opowiadało się za oparciem ich na zasadach równości, suwerenności, dobrego sąsiedztwa i wzajemnego poszanowania swoich interesów, niekiedy wyrażało także obawy przed hegemonizacją Polski przez Rosję¹⁰.

To walka o przetrwanie... Obawy partii nacjonalistycznych w Europie

W epoce globalizacji, w tym przede wszystkim umiędzynarodowienia politycznego, kulturowego, etnicznego, militarne go i ekonomicznego, idea narodu w myśli nacjonalistycznej służy zachowaniu elementarnych zasad świata, który funkcjonuje od czasów, w których tkwi źródło kształtowania się nowoczesnych narodów i państw narodowych. Lęk przed „wynarodowieniem narodów” konstituuje antyglobalizacyjne obawy nacjonalistów. Hiszpańska Democracja Nacional uznała, że naród jest jedynym gwarantem praw społecznych i politycznych, które są zagrożone przez

⁹ Polska Wspólnota Narodowa, B. Tejkowski, *Zwycięstwo nad faszyzmem przesłaniem jedności słowiańskiej* (referat na IX Światowy Sobór Narodu Rosyjskiego „Jedność Narodów, solidarność ludzi, zwycięstwo nad faszyzmem i terroryzmem”, 9–10 marca 2005), www.pwn.waw.pl (dostęp 4.02.2009).

¹⁰ Cz. Maj, E. Maj, *Narodowe ugrupowania polityczne w Polsce 1989–2001*, Lublin 2007, s. 122–123.

kapitalistyczną globalizację. Stąd opowiedziała się za jednością narodu hiszpańskiego, jego suwerennością i zachowaniem tożsamości Hiszpanii¹¹. Portugalska Partido Nacional Renovador tłumaczyła, że ideologia prymatu narodu zakłada przede wszystkim jego przetrwanie, obronę suwerenności oraz dalsze wysiłki na rzecz jego rozwoju i wzmocnienia. Nacjonalizm w jej myśli rozumiany był jako zasada etyczna, przejawiająca się w ochronie wspólnej przeszłości narodu, który stanowi następstwo pokoleń związane dziedziczeniem. Stąd priorytetem nacjonalizmu jest obrona tożsamości, która ma gwarantować wolność narodów w świecie ogarniętym chaosem globalizacji¹².

Obawy nacjonalistów w Europie związane z zagrożeniami dla narodu i jego przetrwania determinowane były także liberalizacją moralną. We współczesnym świecie przejawia się ona w pozbawieniu ochrony państwowej instytucji rodziny, przyzwoleniu na aborcję, związki nieformalne i jednopłciowe, a także w tolerancji dla pluralizmu seksualności i płciowości społecznej. Włoscy nacjonałiści z Fiamma Tricolore deklarowali, że działają na rzecz obrony życia, stąd sprzeciwiają się aborcji i eksperymentom genetycznym na istotach żywych¹³. Działacze szwedzkiej partii Sverigedemokraterna, którą poparł lider rozwiązanej w 2014 roku nacjonalistycznej Nationaldemokraterna¹⁴, sprzeciwiali się poglądom, zgodnie z którymi orientacja seksualna jest jedynie konstruktem społecznym¹⁵. Z kolei wyrażając niepokój wobec rosnącego wskaźnika aborcji, planowali stworzyć plan działań, który miał doprowadzić do jego zmniejszenia¹⁶. Dla francuskiego Front National rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa

---

¹¹ Democracia Nacional, *Documentos Ideológicos y Programáticos de Democracia Nacional*, www.democracianacional.org/dn/ (dostęp 9.01.2015).

¹² Partido Nacional Renovador, *Nacionalismo Renovador – para o futuro*, www.pnr.pt/discursos/nacionalismo-renovador-para-o-futuro-mocao-da-lista-candidata-aos-orgaos-do-pnr/ (dostęp 17.12.2014).

¹³ Fiamma Tricolore, *Chi siamo*, www.fiammatricolore.com/chi-siamo/ (dostęp 23.12.2014).

¹⁴ M.J. Larsson, *Nationaldemokraterna läggs ned*, www.dn.se/valet-2014/nationaldemokraterna-laggs-ned/ (dostęp 9.01.2015).

¹⁵ Sverigedemokraterna, *Principprogram 2011*, www.sverigedemokraterna.se/asiktsdokument/ (dostęp 9.01.2015).

¹⁶ Sverigedemokraterna, *Vår politik A till Ö*, www.sverigedemokraterna.se/var-politik/var-politik-a-till-o/ (dostęp 9.01.2015).

i dlatego winna być chroniona prawnie. Aktywna polityka rodzinna jest bowiem podstawą solidarności społecznej i zachowania tożsamości narodowej. Służyć ma temu także utrzymanie kapitału demograficznego poprzez działania państwa o charakterze socjalnym¹⁷.

Programy partii nacjonalistycznych w Europie zawierały także negatywne oceny państwowych polityk wobec imigrantów. Postulaty nacjonalistów o charakterze antyimigranckim determinowane były zarówno czynnikami materialnymi, jak i lękami przed wielokulturowością zagrażającą bytowi narodów na Starym Kontynencie. Portugalska Partido Nacional Renovador w swoim programie politycznym analizowała, że imigracja, w przeciwieństwie do tego, co zwykle przedstawiane jest w oficjalnych zbiorach danych, nie generuje bogactwa. Imigranci bowiem zarobione kwoty pieniężne wysyłają do krajów, z których pochodzą. Powoduje to niepewność portugalskich pracowników z uwagi na deficyt miejsc pracy i nieuczciwą konkurencję ze strony taniej siły roboczej. Ponadto imigranci uczestniczą w zorganizowanych etnicznych gangach przestępczych, co szczególnie dotyczy młodych ludzi pochodzenia afrykańskiego. Według portugalskich nacjonalistów imigracją zainteresowane jest tylko internacjonalistyczne lobby, którego zamiarem jest narzucenie światu wielokulturowości, celem wyniszczenia narodów w imię rzekomego „międzynarodowego braterstwa”, a właściwie dla realizacji projektu liberalno-kapitalistycznego¹⁸. Włoska Fiamma Tricolore zwróciła uwagę na innego rodzaju zagrożenia. Według niej świat staje się tygłem kulturowym, a imigracja powoduje także konflikty społeczne¹⁹. W swoim programie podkreślała, że obrona tożsamości narodowej nie może być oddzielona od walki z niekontrolowaną imigracją, która jest dla niej czynnikiem destrukcyjnym. Ponadto wzmaga rozprzestrzenianie się przestępczości, co potwierdza ma statystyka więzienna. Dlatego też włoscy nacjonałiści wzywali do natychmiastowego wydalenia nielegalnych imigrantów, zaniechania polityki przyzwalającej na etniczne i religijne mieszanie kobiet i mężczyzn oraz łączenie rodzin, do demontażu gett etnicznych, kontroli zagranicznych

---

¹⁷ Front National, *Le Projet du Front National*, www.frontnational.com/le-projet-de-marine-le-pen/avenir-de-la-nation/famille/ (dostęp 3.02.2015).

¹⁸ Partido Nacional Renovador, *Programa Político*, www.pnr.pt/ideario/programa-politico/ (dostęp 17.12.2014).

¹⁹ Fiamma Tricolore, *Chi siamo*, www.fiammatricolore.com/chi-siamo/ (dostęp 23.12.2014).

stowarzyszeń, stworzenia prawa faworyzującego Włochów w zatrudnianiu przez pracodawców, dostępie do świadczeń socjalnych, mieszkań, edukacji i opieki zdrowotnej. Skutkiem zaniechania realizacji polityki antyimigracyjnej może być, w ich opinii, „unicestwienie tożsamości etniczno-kulturowej naszych narodów”²⁰. W podobnym tonie brzmiał *Manifest* brytyjskich nacjonalistów z British National Party. Dominował w nim lęk przed tym, że „rdzenni Brytyjczycy” w ciągu pół wieku staną się mniejszością, co spowoduje że brytyjski naród, kultura, dziedzictwo i tożsamość wygasną. Partia proponowała zatem działania mające na celu ograniczenie imigracji i uregulowania zapewniające Brytyjczykom zachowanie większości liczbowej w ich państwie²¹. Z kolei francuski Front National oskarżał rządzących, w szczególności Nicolasa Sarkozy’ego w okresie jego prezydentury o to, iż wbrew obietnicom, którymi zwiódł wielu wyborców, prowadził najbardziej liberalną politykę imigracyjną w historii V Republiki. Tymczasem imigracja stała się we Francji źródłem ogromnych kosztów, wykorzystywana była przez wielki biznes w celu wywierania presji na obniżanie płac i ograniczanie praw socjalnych francuskich pracowników, a także była przyczyną napięć i konfliktów społecznych na tle etnicznym. Front uznał, że asymilacja imigrantów nie jest już możliwa, stąd należy podjąć działania prawne mające na celu zatrzymanie zarówno legalnej, jak i nielegalnej imigracji. Działania takie powinny być prowadzone także na poziomie współpracy międzynarodowej²². W kontekście postulatów antyimigracyjnych nacjonalisci w Europie obawiali się także wzrostu populacji mniejszości i grup etnicznych w swoich państwach. Na przykład Jobbik na Węgrzech podjął temat rosnącej populacji Cyganów i zjawiska „cygańskiej przestępczości”. Zaznaczał jednak, że nie potępia zbiorowo Cyganów, a zjawisko przestępczości wśród nich wynika z osobliwego tła społeczno-kulturowego tej grupy, a nie determinantów genetycznych²³.

²⁰ Fiamma Tricolore, *Programma*, www.fiammatricolore.com/chi-siamo/programma/ (dostęp 23.12.2014).

²¹ British National Party, *Democracy, Freedom, Culture and Identity. British National Party General Elections Manifesto 2010*, Welshpool 2010, s. 4–11, www.bnp.org.uk/manifesto (dostęp 23.12.2014).

²² Front National, *Le Projet du Front National*, www.frontnational.com/le-projet-de-marine-le-pen/avenir-de-la-nation/famille/ (dostęp 3.02.2015).

²³ Jobbik – the Movement for Better Hungary, *A short summary about Jobbik*, www.jobbik.com/short_summary_about_jobbik (dostęp 21.12.2014).

W kategorii zagrożeń dla tożsamości narodowej, poza migracjami, ujmowany był problem neoliberalnej globalizacji oraz wpływów międzynarodowych instytucji finansowych i korporacji transnarodowych. Lęk przed tym zagrożeniem powodował reakcję sprzeciwu nacjonalistów wobec pozbawiania państw ich tradycyjnych uprawnień władczych, a zatem i wpływu narodów państwowych na swoje losy. Movimiento Social Republicano z Hiszpanii w celu zachowania tożsamości i suwerenności narodów wskazywał na konieczność stworzenia alternatywy dla współczesnych międzynarodowych stosunków gospodarczych kierowanych przez Światową Organizację Handlu, Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy²⁴. Nationaldemokratische Partei Deutschlands oceniła, że porządek globalny kreowany jest przez agencje międzynarodowego kapitału, które ignorując potrzeby gospodarek krajowych, stanowią egzystencjalne zagrożenie dla przetrwania suwerennych narodów²⁵. Tymczasem gospodarka winna służyć ludziom, a nie odwrotnie. Zatem bez państwa narodowego nie może istnieć państwo opiekuńcze – głosił program NPD. Globalizacja niszczy natomiast państwo narodowe, które stanowi przestrzeń ochronną dla narodu. Globalny kapitalizm nie zna więzi politycznych, społecznych i kulturowych. Właściwe mu są międzynarodowe rynki kapitałowe, które są antyspołeczne. Natura globalizacji jest sprzeczna z ideą wolności narodów i oznacza światową dyktaturę wielkiego biznesu²⁶. Grecy nacjonalisci z partii Χρυσή Αυγή nazywali globalnych finansistów „globalnymi lichwiarzami”²⁷. Kierowali sympatie ekonomiczne w kierunku Rosji w celu zrzucenia jarzma Ameryki i jej sojuszników oraz pozbycia się z Grecji „agentów obcych interesów”²⁸. Podobnie utrzymywali węgierscy nacjonalisci, według których obecność międzynarodowych korporacji na Węgrzech zapoczątkowana była planem wykorzystania taniej siły roboczej i poten-

²⁴ Movimiento Social Republicano, *Programa político*, www.msr.org.es/nosotros/programa-politico/ (dostęp 27.12.2014).

²⁵ Nationaldemokratische Partei Deutschlands, *Europa – Für ein souveränes Deutschland unter freien, Völkern!*, www.npd.de/europa/ (dostęp 9.12.2014).

²⁶ Nationaldemokratische Partei Deutschlands, *Arbeit. Familie. Vaterland. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands*, www.npd.de/themen/ (dostęp 9.12.2014).

²⁷ Χρυσή Αυγή, *Ιδεολογία*, www.xryshaygh.com/kinima/ideologia (dostęp 13.12.2014).

²⁸ Χρυσή Αυγή, *Πολιτικές Θέσεις*, www.xryshaygh.com/kinima/thesis (dostęp 13.12.2014).

cjału konsumenckiego²⁹. Partia Fiamma Tricolore z Włoch również wyraziła dobitny sprzeciw wobec globalizacji finansowej, która jest przyczyną wyzysku i bezrobocia. Jej członkowie wystąpili ponadto w obronie „ducha i tradycji”, które często pozostają w konflikcie z interesami gospodarki i finansów³⁰.

Jako część procesów globalizacyjnych potraktowana została przez nacjonalistów integracja europejska. Lęk przed nią wynikał zarówno z przyczyn materialno-ekonomicznych, jak i przeświadczenia o utracie władzy przez narody, egzystujące „jeszcze” w ramach państw.

Portugalska Partido Nacional Renovador wskazywała na integrację jej kraju z Unią Europejską jako przyczynę pogarszającej się stopy życiowej Portugalczyków, upadek niektórych branż gospodarki, jak np. rybołówstwo i rolnictwo, wzrost bezrobocia, a także penetrację rynku krajowego przez firmy innych państw³¹. Kwestie ekonomiczne były jedną z przyczyn krytyki Unii Europejskiej przez brytyjskich nacjonalistów. Według nich Brytyjczycy są zmuszeni łożyć ogromne kwoty na ratowanie innych gospodarek, np. greckiej i irlandzkiej, w ich państwie rośnie bezrobocie, a niektóre dziedziny gospodarki zostały zniszczone, aby umożliwić rozwój innym państwom³².

Na programach partii nacjonalistycznych odcisnęły piętno lęki przed utratą suwerenności narodów europejskich i scedowaniem ich praw na organizm ponadnarodowy, jakim jest Unia Europejska. W sprzeciwie wobec uczestnictwa Niemiec w UE niemieccy nacjonaści oceniali, że suwerenność ich państwa wymaga „przywrócenia prawa niemieckiego”, a zatem i wypowiedzenia członkostwa w UE i NATO³³. Francuski Front National przestrzegał przed budową „superpaństwa” z jedną konstytucją, w nieokreślonych granicach, do którego aspiruje Turcja, z ultraliberalną

---

²⁹ Jobbik – the Movement for Better Hungary, *An eco-social national economics*, www.jobbik.com/eco-social_national_economics (dostęp 21.12.2014).

³⁰ Fiamma Tricolore, *Chi siamo*, www.fiammatricolore.com/chi-siamo/ (dostęp 23.12.2014).

³¹ Partido Nacional Renovador, *Razão de Ser*, www.pnr.pt/sobre-2/razao-de-ser/ (dostęp 17.12.2014).

³² N. Griffin, *Before it's too late...* [druk luźny].

³³ Nationaldemokratische Partei Deutschlands, *Europa – Für ein souveränes Deutschland unter freien Völkern!*, www.npd.de/europa/ (dostęp 9.12.2014).

ideologią jako przejawem globalizacji, ograniczoną demokracją (*déficit démocratique*), gdzie technokraci posiadający znaczne uprawnienia mają monopol na inicjatywę ustawodawczą, a także, gdzie euro jest narzędziem ultraliberalnej ideologii i globalizacji interesów sektora finansowego³⁴. Jobbik uznał, że Węgry wstępując do UE, zrezygnowały z autonomii narodowej na rzecz antydemokratycznego, biurokratycznego i scentralizowanego organu³⁵. Dla Brytyjczyków, choć ich partia „kocha Europę, ale nienawidzi Unii” (*The BNP loves Europe but hates the EU*), Unia Europejska jest organizacją uzurpującą sobie prawa do brytyjskiej suwerenności i niszczącą państwowość i tożsamość narodu³⁶. Nacjonałiści z Portugalii w podobnym tonie sprzeciwiali się przekazywaniu uprawnień państw narodowych na rzecz anonimowych biurokratów działających w służbie interesów podmiotów zewnętrznych³⁷. Partido Nacional Renovador, jak inne partie nacjonalistyczne, nie akceptowała tendencji federalistycznych w UE i innych form władzy ponadnarodowej. Popierała zatem współpracę między państwami, zamiast ich integracji³⁸.

Obawy nacjonalistów w Europie związane były także z lękami kierowanymi wobec narodów i państw uznawanych za obce europejskiemu kręgowi kulturowemu. Hiszpański Movimiento Social Republicano sprzeciwiał się włączeniu Turcji i Izraela do Wspólnoty Europejskiej³⁹. Podobnie niemiecka Nationaldemokratische Partei Deutschlands, która wskazywała jednocześnie na Rosję, jako państwo, z którym należy ożywić współpracę⁴⁰. Forza Nuova również w Rosji upatrywała naturalnego

---

³⁴ Front National, *Le Projet du Front National*, www.frontnational.com/le-projet-de-marine-le-pen/politique-etrange/europe/ (dostęp 3.02.2015).

³⁵ Jobbik – the Movement for Better Hungary, *A short summary about Jobbik*, www.jobbik.com/short_summary_about_jobbik (dostęp 21.12.2014).

³⁶ British National Party, *Democracy, Freedom, Culture and Identity. British National Party General Elections Manifesto 2010*, Welshpool 2010, s. 4–11, www.bnp.org.uk/manifesto (dostęp 23.12.2014).

³⁷ Partido Nacional Renovador, *Valores e Fundamentos*, www.pnr.pt/ideario/valores-e-fundamentos/ (dostęp 17.12.2014).

³⁸ Partido Nacional Renovador, *Programa Político*, www.pnr.pt/ideario/programa-politico/ (dostęp 17.12.2014).

³⁹ Movimiento Social Republicano, *Programa político*, www.msr.org.es/nosotros/programa-politico/ (dostęp 27.12.2014).

⁴⁰ Nationaldemokratische Partei Deutschlands, *Europa – Für ein souveränes Deutschland unter freien, Völkern!*, www.npd.de/europa/ (dostęp 9.12.2014).

partnera dla polityki i rozwoju Europy, wszak właśnie Rosja jest bliższa tradycji i wartościom kontynentu, w odróżnieniu od Turcji i Izraela – dalekich od kultury i tożsamości narodów europejskich, które budowane były przez wieki⁴¹. Przeciwno integracji Turcji z innymi państwami kontynentu protestowała portugalska Partido Nacional Renovador⁴². Węgierski Jobbik zapowiadał, że będzie rozwijał partnerskie relacje z Rosją, czego skutkiem będą korzyści polityczne i gospodarcze. Wspierając Palestynę w jej dążeniach do niezależnej państwowości, proponował także ożywienie stosunków dyplomatycznych z państwami arabskimi⁴³. Jobbik raczej przychylnie odnosił się także do rosyjskojęzycznej ludności zamieszkałej w rejonie Doniecka, krytykując jednocześnie władze ukraińskie za uleganie dyktatowi państw zachodnich, w tym Stanom Zjednoczonym, a zatem za prowadzenie polityki niesuwerennej i sprzecznej z interesem narodu ukraińskiego⁴⁴.

W drugiej dekadzie XXI wieku programy polityczne i inne teksty publikowane przez partie nacjonalistyczne kierowały się ku kwestii „islamizacji” Europy. Analizy radykalizmu religijnego pod hasłami islamu obejmowały zarówno problematykę zagrożeń przemocą, w tym szczególnie terroryzmem, jak i lęków przed zdominowaniem kontynentu przez wyznawców Allaha. Stanowisko nacjonalistów w tym względzie odznaczało się jednak złożonością i niejednoznacznością. Wprost postulaty ograniczające swobody muzułmanów formułowała liderka francuskich nacjonalistów Marine Le Pen, co miało miejsce szczególnie po zamachach terrorystycznych w Paryżu w styczniu 2015 roku. Zagadnienie to wiązała ona z problemem masowej imigracji. Postulowała zatem zawieszenie układu z Schengen, który nazwała „rajem dla mafii i dżihadystów”. Proponowała ograniczenia m.in. w możliwościach budowania miejsc kultu

---

⁴¹ Forza Nuova, *Programma politico „Per Uno Stato Nuovo”*, www.forzanuova.eu/ (dostęp 10.12.2014).

⁴² Partido Nacional Renovador, *Programa Político*, www.pnr.pt/ideario/programa-politico/ (dostęp 17.12.2014).

⁴³ Jobbik – the Movement for Better Hungary, *The Foreign affairs policy*, www.jobbik.com/foreign_affairs_policy (dostęp 21.12.2014).

⁴⁴ Jobbik – the Movement for Better Hungary, V. Takács, *Ukraine will never be the same again – a report from Donieck*, www.jobbik.com/ukraine_will_never_be_the_same_again_-_report_donieck (dostęp 21.12.2014).

religijnego, a także dotyczące swobody ubioru, szczególnie kobiet⁴⁵ (ale postulowała także zakaz noszenia jarmułek⁴⁶). Zakaz noszenia czarczafów i ograniczenia w budowie meczetów postulowała British National Party⁴⁷. W jednej z ulotek propagandowych brytyjscy nacjonaści przestrzegali przed rosnącą populacją muzułmanów, co według nich oznaczać miało albo poddanie się państwu islamskiemu, albo wojnę domową. Proponowała zatem, aby brytyjscy żołnierze opuścili kraje muzułmańskie, ale także, aby muzułmanie opuścili Wielką Brytanię. Alternatywą dla świata wolności i pokoju, w retoryce British National Party, był świat islamu i terroru (*Freedom and Peace or Islam and Terror*)⁴⁸. Lęk przed islamem identyfikowany był zatem ze strachem przed terroryzmem. Gdzie indziej zaś muzułmanie płci męskiej prosto identyfikowani byli z pedofilami⁴⁹, a zatem strach przed religią wzmacniany był obawami przed krzywdą dzieci.

Lęki przed muzułmanami wzbudzały również inne doniesienia prasowe, w tym publikowane w Polsce, jak choćby to z portalu Nacjonalista.pl, które zostało zatytułowane *Muzułmanie wyrzucają niewidomych z autobusów*. Przestrzegano w nim: „W Wielkiej Brytanii niewidomi z psami przewodnikami są wypraszeni ze środków komunikacji miejskiej przez muzułmańskich kierowców i pasażerów. W islamie pies jest uważany za zwierzę nieczyste i dlatego osoby niewidome spotyka wiele nieuprzejmości ze strony islamistów. Organizacje zajmujące się pomocą niewidomym stwierdzają, że sytuacja jest coraz gorsza. Izba Lordów (wyższa izba brytyjskiego parlamentu) zajęła się tą sprawą i stwierdziła, że kierowca autobusu nie może wyprosić pasażera z powodów religijnych, chyba że zwierzę zachowuje się agresywnie. Organizacje islamskie na Wyspach skrytykowały

---

⁴⁵ Front National, *Conférence de presse: Suite aux attentats, Marine Le Pen présente l'analyse du Front National et ses propositions*, Nanterre, 16 janvier 2015, www.frontnational.com/2015/01/attentats-marine-le-pen-presente-lanalyse-du-front-national-et-ses-propositions-version-texte/ (dostęp 3.02.2015).

⁴⁶ Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl, *Marine Le Pen: Zakazać noszenia jarmułek!*, www.nacjonalista.pl/2012/09/24/marine-le-pen-zakazac-noszenia-jarmulek/ (dostęp 24.09.2012).

⁴⁷ British National Party, *Time for action. Save your country* [druk luźny].

⁴⁸ British National Party, *Time to face the truth* [druk luźny].

⁴⁹ British National Party, *Protect children. Fight grooming gangs* [druk luźny].

w większości postępowanie kierowców i poprosiły ich o większą wyrozumiałość dla osób niepełnosprawnych”⁵⁰.

Poza tego typu publikacjami nacjonaści wyrażali także inne oceny islamu i kwestii islamizacji Europy. Niektóre z nich traktowały islam raczej jako zagrożenie wtórne. Nick Griffin z Wielkiej Brytanii uznał: „Tak, islam jest zagrożeniem, w Londynie, Paryżu, Rzymie, islam jest zagrożeniem, lecz to tylko symptom głębszego problemu. Problemem jest kapitalizm i syjonizm, islam to symptom tego problemu i nic poza tym”⁵¹. Inną opinię wyraził lider Jobbiku Gábor Vona. Według niego „Warunkiem przetrwania świata jest zachowanie tradycyjnej kultury. Istnieje tylko jedna kultura, która trzyma się swoich tradycji. Jest nią świat islamu. Ostatnim bastionem tradycyjnej kultury, która umiejętnie łączy to, co transcendentne i codzienne, jest islam. Jeśli islam upadnie, wtedy zaniknie prawie całe światło i nic nie powstrzyma już ciemności globalizmu, a historia prawdziwie dobiegnie końca”. Wrogiem dla Gábora Vony były dążące do utworzenia rządu światowego i wrogie tradycji Stany Zjednoczone i Izrael. Gábor Vona zastrzegł, że w jego opinii Izrael nie ma nic wspólnego z judaizmem, podobnie zresztą jak Stany Zjednoczone z chrześcijaństwem. Stąd „tradycyjne islamskie społeczeństwo szanujące Marię i uznające Jezusa za proroka, znajduje się bliżej chrześcijaństwa niż Izrael i Stany Zjednoczone z ciągłymi wojnami, mającymi na celu utrzymanie ich hegemonii i zaspokojenie żądzy łupu”⁵².

Z kolei polski publicysta Wojciech Trojanowski w Nacjonalista.pl, w odniesieniu do islamofobii Andersa Behringa Breivika, uznał, że fanatycy islamscy i współcześni Breivikowie wpisują się w realizację wspólnej strategii utrzymania *status quo* w Europie. W jego opinii problemem nie jest islam, a masowa imigracja. Islamofobia idzie w parze z „atlantyzmem, fanatycznym wsparciem dla zbudowanego na krwi Palestyńczyków syjo-

⁵⁰ Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl, *Muzułmanie wyrzucają niewidomych z autobusów*, www.nacjonalista.pl/2010/07/20/wb-muzulmanie-wyrzucaja-niewidomych-z-autobusow/ (dostęp 20.07.2010).

⁵¹ Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl (online), *Nick Griffin: Islam jest symptomem. Problemem jest kapitalizm i syjonizm*, www.nacjonalista.pl/2011/12/20/nick-griffin-islam-jest-symptomem-problemem-jest-kapitalizm-i-syjonizm/ (dostęp 20.12.2011).

⁵² Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl, W. Trojanowski, *Lider Jobbiku o islamie, Izraelu, USA i Hitlerze*, www.nacjonalista.pl/2012/09/28/wt-lider-jobbiku-o-islamie-izraelu-usa-i-hitlerze/ (dostęp 28.09.2012).

nistycznego tworu” oraz „liberalizmem obyczajowym i gospodarczym”. To zatem lęk przed globalizacją, liberalizacją i rozluźnieniem obyczajowym i ekonomicznym konstytuować winien myślenie nacjonalistyczne. Imigranci przyjeżdżają bowiem do Europy z powodu sytuacji społeczno-gospodarczej w swoich krajach, które wspierane były przez kraje zachodnie lub doświadczyły „dobrodziejstw” amerykańskiej polityki „niesienia wolności”. Powodem imigracji jest również propaganda multikulturalizmu i działania lobby biznesowego na rzecz zapewnienia taniej siły roboczej. Przyczyną imigracji są także historyczne uwarunkowania i powiązania między metropoliami a byłymi koloniami. Islamofobia ma na celu, zdaniem publicysty, „przykryć bankructwo duchowe i moralne demoliberalnych społeczeństw”. Breivik miał służyć kryminalizacji i oczernianiu środowisk nacjonalistycznych odwołujących się do wartości, na których zbudowana została Europa⁵³ – wartości, które są diametralnie różne od tych, które właściwe są procesom globalizacyjnym we współczesnym świecie. To ich rozprzestrzenianie powinno zatem stanowić podstawę obaw współczesnych narodów, lęków przed zanikiem ich tożsamości i fizycznym „rozplynięciem się” w społeczności globalnej.

Antyokcydentalizm rosyjski

Rosyjski nacjonalizm przejawiał się w niechęci, albo wręcz nienawiści deklarowanej wobec Zachodu. Liah Greenfeld w opublikowanej w 1992 roku książce pt. *Nationalism. Five Roads to Modernity*, pisał: „To właśnie konfrontacja z Zachodem wprowadziła Rosję w nową epokę, w której zaczęła ona postrzegać siebie jako naród. (...) Zachód stał się integralną, niepodzielną częścią rosyjskiej świadomości narodowej. (...) Zachód co prawda miał przewagę; Rosjanie sądzili, że patrzy na nich z góry. Jak mogli zatem przewyciężyć tę przeszkodę i ugruntować swoją dumę narodową, mimo przewagi Zachodu? Były na to trzy podstawowe sposoby. Pierwszym było stać się podobnym do Zachodu, imitować go. Ta opcja wychodziła z optymistycznego założenia, że Rosja jest w stanie uczynić to ze stosunkową łatwością (...). Drugi typ reakcji stanowiło uznanie Zachodu za nieodpowiedni model dla Rosji (mimo że posiadał on pewne zalety),

---

⁵³ Dziennik Narodowo-Radykalny Nacjonalista.pl, W. Trojanowski, *Przeciwko islamofobii i teorii „zderzenia cywilizacji”*, www.nacjonalista.pl/2011/07/29/wt-przeciwko-islamofobii-i-teorii-zderzenia-cywilizacji/ (dostęp 29.07.2011).

ponieważ Rosja była nieporównywalna do Zachodu, unikatowa i podążała własną drogą, niepodobną do zachodniej (...). Opcją zaś, która okazała się najbardziej żywotna, było odrzucenie Zachodu, był resentyment – ponieważ Zachód był złem”⁵⁴.

Nacjonalizm rosyjski to jednak nie tylko lęk przed złem Zachodu. Jest on zjawiskiem zróżnicowanym. Nacjonalizm etniczny, kulturowy, statokratyczny i imperialny łączy się z niechęcią wobec obcych, w tym przybyszów z Azji środkowej i Kaukazu, a także niejednoznacznym stosunkiem wobec islamu i Żydów⁵⁵.

Jedną z nacjonalistycznych partii politycznych w Rosji jest Родина, która powstała w 2003 roku, a po rozwiązaniu w 2006 roku reaktywowana została w roku 2012. Pierwsza Родина deklarowała dążenia do odtworzenia imperium rosyjskiego, stąd tendencje przeciwne traktowane były w jej programie jako wrogie, inspirowane przez nieprzyjaciół Rosji, głównie Stany Zjednoczone, czasem Unię Europejską⁵⁶. Zachowując ciągłość celów, druga Родина w swoim programie z 2012 roku przeciwstawiała świat zachodni Rosji. Pierwszy utożsamiała ze światem chaotycznym i obcym, któremu właściwe są kryzysy finansowe, gospodarcze, społeczne i polityczne. To cywilizacja masowej konsumpcji. Państwo rosyjskie zaś, zgodnie z programem partii, reprezentuje szczególnie rodzaj cywilizacji opartej na prymacie wartości duchowych nad materialnymi, patriotyzmu, szacunku dla tradycji narodowych. Wedle słów programu dzisiejszy światowy kryzys stanowi poważne zagrożenie dla tożsamości narodowej mieszkańców Rosji, suwerenności Federacji Rosyjskiej jako światowego mocarstwa, zwiększa napięcia społeczne w kraju i wymaga od państwa podjęcia natychmiastowych i skutecznych działań w celu ochrony unikalnej rosyjskiej cywilizacji. Dlatego partia dąży do zjednoczenia Rosjan na podstawie narodowej ideologii patriotycznej, interesów społecznych i politycznych, a więc ukształtowania narodu politycznego⁵⁷.

---

⁵⁴ Cyt. za: J. Bratkiewicz, *Rosyjscy nacjonałiści w latach 1992–1996. Od detradycjonalizacji do retradycjonalizacji*, Warszawa 1998, s. 17.

⁵⁵ R. Bäcker, *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów prezydenta Putina*, Toruń 2007, s. 161–162.

⁵⁶ Tamże, s. 133.

⁵⁷ Rodina.ru, *Программа Всероссийской Политической Партии „Родина”*, 29 сентября 2012 г., www.rodina.ru/partiya/documents (dostęp 9.02.2015).

Znanym Rosjaninem o antyokcydentalistycznych poglądach był Aleksander Sołżenicyn. Cywilizację zachodnią traktował jako zdemoralizowaną, bezsilną, konsumpcyjną, pozbawioną duszy. Zatem to lęk przed nią, a właściwie obawa przed zdominowaniem Rosji przez Zachód, konstytuowały poglądy Aleksandra Sołżenicyna. O dążeniach Zachodu, a w szczególności USA, do osłabienia pozycji Rosji może świadczyć jego zdaniem to, że Stany Zjednoczone traktują Rosję jako naród ujarzmiający inne, popierają Ukrainę i Gruzję, wykorzystują słabości Rosji, rozszerzając NATO, że działa Radio Swoboda, które publikuje propagandę czeczeńską, a Rosja wykorzystywana jest przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy⁵⁸. Ale w istocie to sam Aleksander Sołżenicyn dokonywał projekcji rosyjskich lęków na Zachód, twierdząc, że „Zachód, świętując koniec męczącej zimnej wojny i obserwując w ciągu piętnastu lat gorbaczowsko-jelcynowską wewnętrzną anarchię i oddawanie wszystkich zewnętrznych pozycji, bardzo szybko przyzwyczaił się do wygodnej myśli, że Rosja jest teraz niemalże krajem Trzeciego Świata, i że będzie tak zawsze. A kiedy Rosja ponownie zaczęła się umacniać, ekonomicznie i państwowo, było to przyjęte przez Zachód panicznie – być może, na podświadomym poziomie jeszcze nie wyparty strachów”⁵⁹.

Zresztą nie tylko Родина czy Aleksander Sołżenicyn obawiali się Zachodu. Inni myśliciele i propagandziści obawy te niekiedy zamieniali nawet w werbalną agresję. Aleksander Prochanow – redaktor pisma narodowego *Завтра*, sugerował w 2001 roku, że w Rosji są ludzie, którzy chętnie zasiedliby za sterami Boeinga i uczynili to, co Osama bin Laden. Eduard Limonow – narodowy bolszewik, proponował podbić Zachód, aby nic po nim nie zostało. Podobne postawy reprezentowali neoeurazjaci i epigoni słowianofilstwa⁶⁰.

⁵⁸ R. Bäcker, *Rosyjskie myślenie...*, s. 135–141.

⁵⁹ Konserwatyzm.pl, „Dwieście lat razem” – klucz do najnowszej historii Rosji (tłumaczenie wywiadu z Aleksandrem Sołżenicynem, jakiego udzielił rok przed śmiercią dziennikarzom niemieckiego tygodnika „Der Spiegel”), www.konserwatyzm.pl/arttykul/7875/dwieście-lat-razem---klucz-do-najnowszej-historii-rosji (dostęp 10.02.2015).

⁶⁰ R. Bäcker, *Współczesna rosyjska myśl antyokcydentalistyczna wobec społeczeństwa otwartego*, [w:] *Wychowanie a polityka. Cele polityczne jako czynnik determinujący oddziaływanie wychowawcze*, red. G. Radomski, K. Kalinowska, Toruń 2003, s. 108.

Aktualność idei nacjonalistycznej w erze globalizacji

Według Ludwika Kulczyckiego renesans różnych nurtów ideowych jest możliwy. Istnieje wędrówka idei w czasie i przestrzeni⁶¹. Odnawiają się one w różnych okresach i w różnej postaci, co jest możliwe dzięki zapotrzebowaniu społecznemu. Istnieją bowiem idee, które są sprężyną dziejów⁶². Jedną z nich jest idea narodu, która powraca we współczesnej myśli politycznej antyglobalizacyjnych ruchów społecznych i partii politycznych.

Przebywający w czasie II wojny światowej na wychodźstwie uczoney i działacz polityczny Stanisław Grabski opowiadał się za solidarnością narodów słowiańskich w obronie przed Niemcami, a w świecie słowiańskim upatrywał przewodniej roli Związku Radzieckiego, a następnie Polski⁶³. Czyż taka wizja miejsca Polski w Europie nie przypomina współczesnej koncepcji Polskiej Wspólnoty Narodowej? Nadużyciem albo egzageracją byłoby przyrównywać je do siebie, choćby z uwagi na inne motywacje ideowe, odmienności otoczenia międzynarodowego dwóch różnych czasów czy choćby znaczenie i poziom intelektualny Stanisława Grabskiego i Bolesława Tejkowskiego. Niemniej jednak choćby ogólnych podobieństw nie można nie dostrzec. Podobnie było ze stosunkiem nacjonalistów wobec Żydów. Publicystyka obozu narodowego w II Rzeczypospolitej przedstawiała stereotyp Żyda jako lichwiarza, szachraja, sklepikarza, a później masona, komunisty, bankiera i międzynarodowego spiskowca⁶⁴. Stereotyp Żyda to stereotyp niezasymilowanego i nieasymilowalnego człowieka żyjącego w obcym dla niego kraju albo działającego na jego szkodę. Czyż analiza współczesnej publicystyki nacjonalistów europejskich nie prowadzi do podobnych wniosków?

---

⁶¹ M. Marczevska-Rytko, *Populistyczne koncepcje rozwiązywania konfliktów w III Rzeczypospolitej*, [w:] *Konflikty społeczno-polityczne w III Rzeczypospolitej*, red. A. Wojtas, M. Strzelecki, Warszawa 2001, s. 80.

⁶² Tamże.

⁶³ W. Wojdyło, *Wizja miejsca Polski w Europie 1918–1945 w myśli politycznej Stanisława Grabskiego*, „Dzieje Najnowsze”, 1994, nr 1, s. 13–25.

⁶⁴ W. Wojdyło, *Stereotyp Żyda w publicystyce społeczno-politycznej obozu narodowego w Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Wychowanie a polityka. Mity i stereotypy w polskiej myśli społecznej XX wieku*, red. W. Wojdyło, Toruń 2000, s. 96.

Powracające lęki przed innym, obcym i wrogiem stanowiły podłoże konfliktowego ujęcia nacjonalizmów w Europie, w tym zachodnioeuropejskiego, polskiego i rosyjskiego. Nie obejmowały one jednakże w sposób prosty lęków stereotypowo identyfikowanych z nacjonalizmem. Ten bowiem, w szerszym ujęciu, stanowił koncepcję odzyskania władzy przez naród, któremu procesy globalizacyjne władzę odebrały. Nacjonalizm to koncepcja „powrotu do siebie”. To wreszcie koncepcja niwelacji egzystencjalnych zagrożeń, które towarzyszą globalizacji. Anthony Giddens, analizując powstawanie nowych ruchów społecznych, uznał, że są one odzwierciedleniem nowych form ryzyka, na jakie jesteśmy narażeni. Tradycyjne instytucje polityczne nie radzą sobie z nowymi wyzwaniami, np. zagrożeniami dla środowiska naturalnego, związanymi z energetyką atomową, następstwami rozwoju techniki. Jednostki tracą poczucie kontroli nad własnym życiem, czują się zagrożone i izolowane. Rośnie przekonanie, że globalizacja pozostawiona własnej logice narazi je na jeszcze więcej nowych form ryzyka⁶⁵. Według nacjonalistów to właśnie naród może uchronić je przed ryzykiem utraty samych siebie. Pomimo tego, że trudno byłoby zaliczyć nacjonalistów do nowych ruchów społecznych, choćby z uwagi na chronologię kształtowania się partii nacjonalistycznych i nowych ruchów, to nie można ignorować faktu, że współcześnie aktywność nacjonalistów jest elementem i przejawem protestu antyglobalizacyjnego. Ten zaś skierowany jest przeciwko neoliberalnej koncepcji człowieka. Nacjonalizm jest zatem protestem, który przejawia się w lękach przed redukcją człowieka do jego materialnych cech, pozbawiającą go duchowej indywidualności i wspólnotowej istoty.

The programs of the nationalist parties in Europe as a symptom of fear...

ABSTRACT: The main issue of this article is nationalism as a political thought, in which the idea of nation is the superior principle. Nationalist parties in Europe are eg. British National Party (United Kingdom), National Front (France), National Democratic Party of Germany (Germany), New Force (Italy), Social Movement

---

⁶⁵ A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2006, s. 464.

– Tricolor Flame (Italy), National Democracy (Spain), Republican Social Movement (Spain), Golden Dawn (Greece), Jobbik – the Movement for a Better Hungary (Hungary), National Renovator Party (Portugal), Homeland (Russia), National Revival of Poland (Poland), Polish National Community (Poland). The nationalist parties in Europe are afraid of globalization, the European Union, multiculturalism, immigrants, Islam, that threaten of nations.

KEYWORDS: nationalism, political party, political program, fear.